

- metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti (дата звернення : 01.07.2024).
3. Про організацію освітнього процесу : лист МОН України від 06.03.2022 № 1/3371-22. *Освіта.ua* : [сайт]. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/#google_vignette (дата звернення : 01.07.2024).
 4. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану : лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL : <http://surl.li/cqbmк> (дата звернення : 08.07.2024).
 5. Про рекомендації для працівників ЗДО на період дії воєнного стану в Україні : лист МОН України №1/3845-22 від 02.04.2022. *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL : <http://surl.li/bsdns> (дата звернення : 01.07.2024).
 6. Про методичні рекомендації впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти : лист МОН від 03.06.22 № 1/6015-22. *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL : <http://surl.li/fvjoa> (дата звернення : 05.07.2024).
 7. Про методичні рекомендації щодо впровадження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» : лист МОНУ від 20.12.22 № 1/15511-22. *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL : <http://surl.li/eezll> (дата звернення : 05.07.2024).
 8. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» : наказ Мінекономіки від 28.09.2021 № 620-21 . *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL : <http://surl.li/fvхоу> (дата звернення : 05.07.2024).
 9. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Мінекономіки від 19.10.2021 № 755-21. *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL : <http://surl.li/bkzбz> (дата звернення : 05.07.2024).
 10. Про затвердження Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України : наказ МОН від 17.01.2024 № 51. *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL : <https://mon.gov.ua/npa/prozatverdzhennya-ramki-finansovih-kompetentnostej-ditej-ta-molodi-ukrayini> (дата звернення : 05.07.2024).

Наталія КАПІНУС,

завідувач відділу дошкільної і початкової освіти, викладачка кафедри педагогіки і психології Донецького ОІППО

Ольга УСАЧОВА,

методист відділу дошкільної і початкової освіти Донецького ОІППО

КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА НАВИЧКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (для вчителів початкових класів)

Учитель приречений бути компетентним.

К. Г. Юнг

Формування і розвиток професійної компетентності вчителя є сьогодні однією із центральних проблем у цілісній системі безперервної освіти. Актуальність обумовлюється необхідністю вирішення протиріччя між новими вимогами до педагогічної діяльності, до самого вчителя як цілісної особистості й суб'єкта освітнього процесу, здатного до професійно-особистісного самовизначення і саморозвитку, конструювання та здійснення гуманістично спрямованих систем і технологій, та реальним рівнем професійної компетентності вчителя, його готовності працювати в нових умовах.

Питання визначення професіоналізму, оцінки професійної компетентності та діяльності вчителя розглядаються психологами, фізіологами, спеціалістами-практиками. Зупинимось на деяких визначеннях поняття «професійна компетентність».

Банашко Л. В., Крищук Б. С., Севастьянова О. М., Тафінцева С. І. зазначають: «Професійна компетентність вчителя – це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат» [3, с. 3].

Якименко С. І. наголошує на тому, що «професійна компетентність – це інтегральне утворення, що синтезує особливу психологічну та предметну підготовку, системність специфічних знань, сформованість особистісних якостей, навички творчо розв'язувати педагогічні завдання, прагнення до самовдосконалення та ознайомлення із сучасними світовими вимогами» [4, с. 10].

Вимоги до вчителя в Україні сформульовані в низці нормативних актів. У статті 59 Закону України «Про освіту» зазначено: «Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання» [1].

Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» визначає основні компетентності вчителя початкової школи, зумовлені вимогами до реалізації Типових освітніх програм початкової загальної освіти, зокрема:

- *здійснювати особистісно-діяльнісний підхід* до організації навчання; вибудовувати індивідуальні траєкторії розвитку учня / учениці на основі очікуваних результатів навчання в межах освітніх галузей; розробляти та ефективно застосовувати освітні технології, які дають змогу досягати очікуваних результатів навчання;
- *володіти уявленнями* про основні очікувані результати навчання під час засвоєння Типових освітніх програм, уміння здійснювати їхню декомпозицію відповідно до технології досягнення проміжних результатів; володіти сучасними уявленнями про учня / ученицю як про суб'єкт освітньої діяльності та вміння проектувати відповідну модель його / її діяльності залежно від вікових особливостей та специфіки навчального предмета; володіти науково-обґрунтованими знаннями та вміннями, які дозволяють проектувати соціальний портрет учня / учениці (цінності, мотиваційні, операційні, комунікативні, когнітивні ресурси), та здійснювати відповідну діагностику сформованості соціально затребуваних якостей особистості;
- *ефективно використовувати наявні в школі умови та ресурси*, власний методичний потенціал для реалізації завдань нового змісту освіти, а саме: досягнення обов'язкових результатів засвоєння Типових освітніх програм; реалізації програм виховання та соціалізації учнів; ефективного використання здоров'язбережувальних технологій в умовах реалізації Державного стандарту початкової освіти; індивідуальної оцінки навчальних досягнень та труднощів кожної дитини, діагностики сформованості ключових компетентностей; власного особистісно-професійного розвитку саморозвитку; ефективно застосовувати свої вміння в процесі створення розвивального середовища та модернізації інфраструктури освітнього процесу закладу освіти [2].

Отже, професійна компетентність учителя «тримається на трьох стовпах»: здатність, готовність та спроможність ефективно діяти, розв'язуючи завдання Нової української школи. Важливим аспектом розвитку професійної компетентності педагога є післядипломна освіта. Підвищення кваліфікації – це час інтенсивного спілкування та обміну досвідом, це можливість для вчителів початкової школи дізнатися про актуальні тенденції сучасної освіти.

Для вдосконалення професійно-педагогічної компетентності пропонуємо педагогам початкової школи для опрацювання такі теми: «Дієві інструменти дистанційного навчання в початковій школі», «Дистанційна освіта: дієві практики та лайфхаки», «Особливості організації та проведення уроку в початковій школі в умовах воєнного стану». Учителі навчатимуться використовувати платформи й сервіси дистанційного навчання для організації цікавого та продуктивного навчання, отримають практичні навички щодо опанування *дієвими онлайн-інструментами*. Участь у програмі підвищення кваліфікації з теми «Сучасні стратегії залучення учнів початкової школи до читання» дозволить учителям опанувати навички формування навчальної мотивації учнів початкової школи до читання, проектного та дослідницького навчання, розвитку в учнів м'яких навичок тощо.

Розглядаючи психологічно-фасилітативну компетентність учителя, вважаємо за доцільне наголосити на тому, що сучасні учні потребують педагога насамперед психологічно стійкого, який би міг стати для них керманічем у відновленні жаги до знань, тим плечем, на яке можна спертися, коли бракує власних сил, та прикладом віри в перемогу України над російським загарбником і відновлення мирного життя на рідній землі. Психосоціальна підтримка розвитку та навчання здобувачів освіти, забезпечення їхнього добробуту в закладі освіти в умовах надзвичайних ситуацій є одним з провідних завдань педагогічної діяльності, що потребує цілеспрямованої,

екосистемної, практико зорієнтованої та метапредметної підготовки педагогів закладів загальної середньої освіти.

Для ознайомлення педагогів з дієвими інструментами та практиками підтримки добробуту учнів, педагогів та батьків Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти запроваджуються спецкурси «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу в умовах кризових ситуацій», «Діяльнісний підхід у початковій школі». Особлива увага в програмах цих спецкурсів приділяється грі як потужному інструменту для підтримки психічного здоров'я дітей, які проживають складний життєвий досвід (війну, насильство, вимушений переїзд тощо).

Найчастіше, коли говорять про професійну компетентність, мають на увазі професійні знання і вміння. Але не менш важливими є *soft skills* – універсальні непрофесійні навички.

Які ж навички необхідно розвивати вчителю початкових класів у реаліях сьогодення? Вважаємо за доцільне зупинитися на деяких з них:

1. Комунікативні навички: уміння слухати співрозмовника, вести переговори, домовлятися, переконувати; розуміння невербальних сигналів і комунікації; самопрезентація; уміння говорити на публіку, листування, письмове спілкування.
2. Критичне мислення: логічне мислення; уміння спостерігати та виявляти суть; навички нестандартного мислення; спритність, винахідливість, креативність; адаптивність, здатність позитивно сприймати зміни; уміння комплексно підходити до вирішення проблем.
3. Лідерські якості: уміння уникати або вирішувати конфлікти; уміння створювати домовленості, союзи, угоди; навички ефективного делегування; навички фасилітації (ефективна модерація обговорень або пошуку рішення проблем); навички менеджменту (управління зустрічами, співбесідами або переговорами); менторство і здатність навчати.
4. Емоційний інтелект і позитивне мислення: емоційна компетентність; оптимістичне мислення; чемність і ввічливість; уміння виявляти дружельюбність; стресостійкість і здатність ухвалювати рішення в нестандартних умовах; здатність до емпатії.
5. Самоорганізація: тайм-менеджмент або управління часом; самодисципліна, самоконтроль; уміння концентруватися; уміння знаходити і працювати з інформацією; бажання вчитися і постійно розвиватися.

Як можна розвинути *soft skills*?

1. Практика та отримання зворотного зв'язку.
2. Самонавчання через інтернет.
3. Участь у спільноті або клубі.
4. Менторство або наставництво.
5. Застосування в повсякденному житті.
6. Навчання через досвід.
7. Читання спеціальної літератури (див. список рекомендованих джерел для самостійного опрацювання).

З книги Кінга Патріка «Як покращити навички спілкування, будувати стосунки та керувати ними, ефективно спілкуватися, розуміти інших» ви дізнаєтеся, чому особистий інтерес має велике значення і що таке вторинний інтерес; як змінити власні токсичні звички спілкування; як позбутися переконань та думок, які руйнують взаєморозуміння; як правильно слухати, викликати довіру та вибудовувати емоційний зв'язок; що таке емоційний інтелект та як він допоможе вам тощо.

У книзі Атавара Майкла «Креативність. Використовуй нестандартні рішення кожен день» знайдете декілька простих вправ, які допоможуть зрушити з місця і значною мірою розкрити свою креативність.

Важливо пам'ятати, що *soft skills* прокачуються протягом усього життя, і є відображенням нашого унікального досвіду та знань. Учитель, розвиваючи свої *soft skills*, повинен розвивати їх і у своїх учнів. Пропонуємо поради вчителю щодо розвитку м'яких навичок в учнів:

- створіть атмосферу взаєморозуміння та співпраці в класі, починаючи з ранкової зустрічі, де діти можуть поділитися своїми враженнями та настроєм. Це сприяє розвитку співпраці, емоційного інтелекту та навичок роботи в команді;
- використовуйте інтерактивні методи навчання, такі як робота з конструктором LEGO, щоб розвивати в дітей творче мислення, моторику та пам'ять;
- сприяйте активній участі учнів у класних заходах, щоб кожен зміг відчути себе важливим у

- створенні чогось прекрасного;
- підтримуйте здобувачів освіти в їхніх помилках та навчайте робити висновки з власного досвіду. Навчіть їх сприймати помилки як частину навчання та розвитку;
- співпрацюйте з батьками, використовуючи індивідуальні бесіди, консультації та класні батьківські збори. Це допоможе створити гармонійний розвиток особистості кожної дитини;
- створіть сприятливу атмосферу в класі, де кожен учень відчуває підтримку та розуміння. Працюйте над формуванням міцної спільноти, яка готова до спільної роботи;
- виявляйте підтримку та заохочення своїх учнів. Позитивна атмосфера сприяє емоційній відкритості та активному навчанню.

Рекомендуємо використовувати в роботі з молодшими школярами цікаві та доступні активності, які сприятимуть розвитку soft skills: віртуальні інтерактивні ігри, театральні вистави, святкування та майстер-класи, онлайн-інтерактивні казки та групові проекти тощо.

Читання для молодших школярів – це не лише про вивчення літер та формування словникового запасу. Це також про розвиток м'яких навичок, які стануть основою їхнього успіху в навчанні та житті загалом. Пропонуємо декілька м'яких навичок, які розвиваються під час читання в молодших школярів:

1. Увага та концентрація: читаючи цікаві книги, діти поступово навчаються керувати своєю увагою та зберігати концентрацію на завданні. Це корисна навичка, яка допомагає учням в їхньому навчанні та розвитку.
2. Терпіння та стійкість: перегорнути книжку від початку до кінця вимагає від учнів терпіння та стійкості. Читання навчає їх цінувати та досягати мети, навіть коли це потребує зусиль та часу.
3. Емпатія та розуміння: через книги школярі вчаться розуміти почуття та думки персонажів. Це розвиває емпатію та допомагає збагатити світогляд.
4. Творчість та уява: книги розширюють уяву дітей та стимулюють їхній творчий розвиток. Учні навчаються бачити світ у новий спосіб та придумувати рішення для різних ситуацій.
5. Критичне мислення: через аналізування сюжетів та персонажів учні вчаться думати критично. Вони вміють аналізувати інформацію, робити висновки та створювати власні висловлювання.

Отже, читання для молодших школярів – це не лише спосіб навчання, але й ключ до розвитку множини м'яких навичок, які будуть корисні у всіх сферах їхнього життя.

Незважаючи на важкі життєві реалії, школа має стати для учнів місцем, де пріоритетом є навчання, спілкування та розвиток; надасть дитині можливість відчувати себе захищеною та повернутися до реалізації своєї мети та бажань.

Ураховуючи вищезазначене, **рекомендуємо** вчителям початкових класів в умовах сучасних реалій:

- розвивати власну професійну компетентність;
- розвивати власні soft skills;
- імплементувати ігрові психосоціальні активності та дієві практики в освітній процес;
- використовувати форми, методи та прийоми роботи, спрямовані на розвиток м'яких навичок учнів;
- опрацювати джерела, рекомендовані для самостійного опрацювання;
- долучитися до обласної професійної спільноти вчителів початкової школи в телеграмі за покликанням <https://t.me/+E6ySIWoUDaVkyZzi>

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України редакція від 27.06.2024 № 2145-VIII. *Верховна рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 18.05.2024).
2. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020р. № 2736 *Верховна рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення : 18.05.2024).
3. Банашко Л. В., Кришук Б. С., Севастьянова О. М., Тафінцева С. І. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. URL : <https://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (дата звернення : 18.05.2024).
4. Якименко С. І. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого

навчального закладу : наук. посіб. / під заг. ред. С. І. Якименко. Київ : Слово, 2011. 464 с.

Список рекомендованих джерел для самостійного опрацювання

1. Атавар Майкл. Креативність. Використовуй нестандартні рішення кожен день. *Кавовар* : [інтернет-магазин]. 2019. URL : <https://coffeewar.com.ua/catalog/Elektronika-video-ta-vidguki/Knigi1/Psikhologiya-Samorozvitok-Motivatsiya/Mann-Ivanov-i-Ferber13/Maykl-Atavar-Kreativnist-Vikoristovuy-nestandardni-rishennya-kozhen-den/> (дата звернення : 18.05.2024).
2. Деніел Канеман. Думай повільно, вирішуй швидко : [FB2-файл]. 2017. 473 с. URL : <https://drive.google.com/drive/folders/10DGiNeR6csQTqEGy9czoGUQJQlpmOm2z> (дата звернення : 18.06.2024).
3. Карнегі Дейл. Як подолати неспокій і почати жити. *Yakaboo* : [інтернет-магазин]. 2022. URL : https://www.yakaboo.ua/ua/jak-podolati-nespokij-i-pochati-zhiti-2342083.html?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw9IayBhBJEiwAVuc3fuJlYEB2KV3Hk5Lmn0hNeAy95g0EbzlCaVE8NT-0Q_CQegut7zoktBoCo_sQAvD_BwE (дата звернення : 18.05.2024).
4. Кінг Патрік Як покращити навички спілкування, будувати стосунки та керувати ними, ефективно спілкуватися, розуміти інших. *CLICKLIT.STORE* : [інтернет-магазин]. URL : <https://clicklit.store/yak-pokrashchyty-navychky-spilkuvannia-buduvaty-stosunky-ta-keruvaty-nymy-efektyvno-spilkuvatysia-rozumity-inshyh-ta-staty-dusheiu-kompanii/> (дата звернення : 18.05.2024).
5. Кові Стівен 7 навичок високоєфективних людей. : [аудіокнига]. URL : <https://drive.google.com/drive/folders/10DGiNeR6csQTqEGy9czoGUQJQlpmOm2z> (дата звернення : 02.06.2024).
6. Як вчити та навчатися в умовах війни. *Український фонд «Благополуччя дітей»* : [сайт]. URL : <https://childfund.org.ua/publikatsii/yak-vchiti-ta-navchatisya-v-umovakh-vijni> (дата звернення : 02.06.2024).
7. Онлайн-курс «Як справлятися зі змінами в житті: соціально-емоційне навчання через гру. *The Lego Foundation* : [сайт]. URL : <https://www.futurelearn.com/courses/coping-with-changes-ukrainian/1> (дата звернення : 24.06.2024).



Тетяна БАЙДАЧЕНКО,

методист відділу мовно-літературної та мистецької освіти Донецького ОІППО

Олена ГОЛОВІНА,

методист відділу мовно-літературної та мистецької освіти Донецького ОІППО

НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СЬОГОДЕННЯ (для вчителів української мови та літератури)

Формування мовленнєвої компетентності особистості – одна з пріоритетних проблем сучасної мовної освіти. Глобалізація світу призводить до інтенсивнішого міжкультурного спілкування. Людству необхідне вміння ефективно комунікувати. Однак сьогодні, у XXI столітті, необхідно шукати нові підходи до розвитку зв'язного мовлення учнів та учениць, адже на цьому шляху перед нами постало чимало викликів.

Одним із чинників, що впливає на розвиток зв'язного мовлення, є *дистанційна освіта*. Говорячи про освітні втрати, передусім маємо на увазі засвоєння основного обсягу програмового матеріалу: зазвичай, мовної лінії (якщо говоримо про уроки української мови) і знання змісту художніх творів та здійснення аналізу за певними алгоритмами (якщо йдеться про літературу). Нерідко робота з розвитку мовлення реалізується за залишковим принципом, а часом узагалі зводиться до безсистемного написання письмових робіт.

Ще одним викликом стали *технологічні відкриття*: поширення цифрових технологій впливає на спосіб спілкування та взаємодію з учнями / ученицями, часто скорочуючи час для формування мовленнєвих навичок.

Наступною причиною кризи мовленнєвого розвитку є *зменшення інтересу до читання*.